

K problematike vedomia spisovnej a nespisovnej jazykovej normy

Marianna Sedláková

Pedagogická fakulta UPJŠ, Prešov

Na začiatku našich úvah na uvedenú tému boli zistenia o rozličnej úrovni jazykového vedomia, či "sebavedomia" ľudí rozličných nárečových oblastí Slovenska (Buffa, 1986, Sedláková, 1992)¹ Východoslovenský nárečový makroareál má z tohto pohľadu osobitné postavenie. Nárečie tu má pomerne pevné miesto a výrazne preniká do hovorenej podoby spisovnej slovenčiny (Murránsky, 1978-1986). Na druhej strane však existuje hranica, za ktorú sa nárečové prvky každej jazykovej úrovne dostávajú veľmi ťažko.² Na tejto hranici sa odohrávajú vzájomné interakcie spisovnej slovenčiny a nárečí, dvoch kedysi samostatných jazykových systémov, z ktorých sa v priebehu ich koexistencie vytvoril osobitý fenomén - národný jazyk s niekoľkými vrstvami foriem: 1. jazyk umeleckej literatúry, 2. celonárodná spisovná forma jazyka, 3. štandardná spisovná forma, 4. subštandardná spisovná forma, 5. nárečová forma jazyka (Horecký, 1982, s. 85). Hoci sa hraničné pásmo spisovného jazyka a nárečí postupne rozširovalo, zostava na úrovni hovoreného štýlu, a práve preto neprestalo byť citlivým na stupeň jazykového vedomia širokého spoločenstva svojich používateľov. Tu hľadáme i obraz súčasného stavu národného jazyka. Z hľadiska všeobecnej jazykovedy chceme zistiť, či medzi nárečiami a spisovným jazykom ide o vplyvy externolingválne (ako ich definuje J. Sabol, 1988, s. 144) v prípade, že vo vedomí používateľov fungujú dva osobitné jazykové systémy, spisovný a nárečový, alebo či ide o vplyvy paralingválne, v prípade, že vo vedomí používateľov funguje jeden jazykový systém národného jazyka, v ktorom sú nárečové prvky redundantné, fungujú ako štýlémy.

Našu sociolingvistickú sondu (uskutočnenú pomocou dotazníka) sme zamerali na populáciu v produktívnom veku, ktorá má najbližšie k aktívnemu poznávaniu reality. Pohybujeme sa teda v teritóriu poučeného jazykového vedomia, prevažne na jeho štandardnej a reflexívnej úrovni - ako ich vyčleňuje J. Horecký (1991, s. 87). Zo 107 respondentov vekového rozpätia 20-60 rokov 76 % tvorili respondenti vo veku 20-30 r., 13 % vo veku 30-40 r. To sa premietlo i do profilu vzdelania (stredoškolské netechnické - 81 %, vysokoškolské technické - 8 %, sš tech. a vs netech. po 5 %) a za-

¹ "Najsilnejšie jazykové sebavedomie by mali mať Stredoslováci, menej silné Západoslováci, hoci silnejšie Bratislavčania a najslabšie používatelia spisovnej slovenčiny z východoslovenskej nárečovej oblasti" (Sedláková, 1992).

² Medzi jednotlivými úrovňami jazyka i v tomto smere platí hierarchia. Zdá sa, že fonologické nárečové prvky sú menej priebahné ako gramatické a tie menej ako lexikálne.